

КРАСИМИР ПАНОВ
ПОСЛЕДНИЯТ ВОИН НА
ТАНГРА

chitanka.info

Бойците идеха от североизток в дълга колона, в походен ред. Конници, добитък се нижеха през необятната равнина, прошарена от блата и езера. В началото бяха предводителите, а пред отделните отряди и отстрани на воинския строй яздеха по-малки челници — багаини и багатури. Някъде към края скърцаха тежките обозни каруци с големи колела, запрегнати в по шест коня. Две от тях возеха сандъците с осолените тела на загиналите знатни пълководци. Тях по стар обичай щяха да погребат в престолнината.

Начело на тази войска яздеше Персиан, внукът на великия хан Омуртаг, син на отдавна починалия втори хански син Звиница. Среден на ръст, със загоряло от вятъра лице, той наскоро бе прехвърлил тридесетте години. Това беше първата голяма война, на която го бе изпратил ханът.

През делтата на Истъра започна преминаването в Малка Скития. Бойците построиха салове и еднодръвки, а някои с помощта на надути мехове се впуснаха през дълбоките води. Обучените коне плуваха напред, а ездачите — след тях, като се държаха за опашките им.

Пред стените на Плиска бяха издигнати жертвеници, отрупани с първите есенни плодове, размесени с борови клонки и благовония. На висока трибуна хан Омуртаг, синовете му Нравота и Маламир, кавхан^[1] Исбул, боили и висши сановници очакваха победоносната войска, за която бързи гончии бяха предизвестили преди два дни. Много жители на Плиска, селяни и пастири, от околността се тълпяха край стените на престолнината.

И ето, зададох се отдалеч първите конници, разтеглиха се в дълга нишка, на която краят се губеше. Постепенно нишката ставаше по-голяма и по-видима. Вече се долавяше конският тропот. Открой се гората от копия, различиха се и конските опашки, които се вееха в първите редици. Скоро полето край Плиска почерня от конната рат.

Отдалеч пълководците бяха забелязали хана и дадох знак. Багатурите с викове пришпориха конете си покрай редиците, които бързо се подравниха. Още по-високо се вдигнаха копията, по-буйно заплюяха на вятъра пряпорци и конски опашки.

В този миг пламнаха жертвениците. Гъст дим разнесе мириса на благовонни смоли. Първи пред хана и боилите преминаха на едрите си коне с обнажени мечове Персиан и тарканите^[2] Грод и Онегавон. Очите на Персиан срещнаха светналите очи на дядо си Омуртаг, на

чичо си Маламир, на стария воин Исбул. Само погледа на чичо си Нравота не можа да срещне ханският внук, защото този с посърнало и умислено лице гледаше надолу пред себе си. Вдясно от хана се редяха боили и пълководци, първенци и славянски князе. Страшен вик от хиляди гърла изригна мощно и неудържимо. Някои размахваха островърхи кожени шапки, други се кланяха с ръка на сърцето. Конете пристъпяха напето, бойци и челници търсеха с поглед хана и ликуваха при вида на неговото огряно от радост лице.

Пред владетеля преминаха с тежък тропот големите каруци с телата на убитите пълководци. Багаин с великански ръст препусна коня си пред тях, вдигна десница и се провикна:

— Копанът Окорсис от рода Чикарар загина за слава на тебе, ювиги хане, и на земята българска! Жупан-тарканът Оксун от рода Кюригир загина за тебе, хане, и за славата на земята българска! Чекар-копанът от рода Бугаир загина за тебе, хане, и за славата на земята българска...

— Слава! Слава! — гърмяха хилядите посрещачи. Мъже размахваха сулицы, мечове и боздугани и цепеха въздуха с възгласи:

— Тангра! Тангра! Награди достойните!

— Вечен живот — безсмъртна слава!

Стражите, застанали на равни разстояния пред народа, удряха с тъпото на мечовете по кръглите си щитове.

След колите се нижеше върволица пленници по трима в редица, вързани ръка за ръка. Заробените маджари гледаха любопитно владетеля и знатните, но повечето, макар изранени и измъчени, преминаваха гордо и предизвикателно.

Войската достигна главната порта на Плиска и оттук по-голямата част от нея се отправя към постоянния воински лагер извън престолнината.

В същия ден Персиан прекрачи прага на родния аул. Младата му жена и малкият Борис се хвърлиха в неговите прегръдки и той забрави за войната и за всичко, което бе преживял през тези години...

* * *

Старият хан Омуртаг беше сложил ръка на Персиановото рамо. Зачервените му, малко изпъкнали очи го гледаха с обич. До тях седеше на ниска столица най-младият Омуртагов син и Персианов чичо Маламир, дванадесет лета по-стар от Персиан.

— Е, какво, доста повоювахте... Три години стана — издума ханът, усмихна се слабо и тежко въздъхна. От погледа на Персиан не убегна колко беше остарял дядо му за това време. Нови дълбоки бразди се бяха врязали в старческото лице, лявата му ръка леко потреперваше.

— Как смяташ, хванаха ли нов път маджарите или някой ден отново ще налетят на нас? — запита Омуртаг.

Персиан поклати неопределено глава.

— Проля се кръв и от тях, и от нас... Опасни са техните войници, юначно се бият, ала не им достига изкуство в боя. Нападат като помитаща лавина, внезапно отстъпват, обръщат лъковете и стрелят заднешком и после пак... Но само това не е достатъчно. Винаги ги посрещяхме в плътни колони — конница и славянските пеши стрелци. Притискахме ги със запасни дружини от две страни, често успяхме да ги ударим и в гръб. В последните седмици нападناхме призори един неприятелски лагер и го унищожихме. Това изглежда ги принуди да изменят движението си към север и на запад.

Омуртаг кимна доволно, премести поглед към Маламир и отново към Персиан:

— Хубаво. Да вярваме, че тази опасност се размина вече. Заповядах на гробовете на загиналите да се изсекат каменни надписи. Техният подвиг и саможертва няма да останат забравени от потомците... През тези години, когато вие бяхте на далечна бран, ние тук продължихме да строим. Вярвам, видял си вече някои нови неща в Плиска.

Старият хан помълча и тежко въздъхна:

— Злото е друго. Докато едни проливат кръвта си по далечни граници, а други неуморно съзиждат и укрепяват, трети като червеи дълбаят и рушат отвътре. Навред са плъзнали рушителите на ханството и всички преследвания срещу тях до ден-дневен останаха без полза. Подобно на болест някаква, която обхваща цялото човешко тяло и накрай поражява сърцето, така и с тях... Проклетата ромейска вяра пропълзя от последната колиба до ханския чертог. Чичо ти

Нравота съвсем е отровил духа и сърцето си с нея... Жалко за неговия ум. Смятах, че достоен хан ще ме наследи в негово лице, но това няма да бъде...

Омуртаг пак се умълча, подпря челото си с длан и отново глухо въздъхна. На Персиана се стори, че това по-скоро е болезнен стон. Той неспокойно погледна към чичо си Маламир, но приглушен и дълбок, гласът на дядо му го стресна:

— За всичко е виновно кучето Кинам, мръсна ромейска твар! Той и мен се опита да убеждава, че християнският бог е единствен и нему трябва всички да се кланят, а езическите божества били демони, но аз му отвърнах: „Не унижавай това, в което вярваме, защото силата му е голяма. Ние, които се кланяме на Тангра, покорихме половината ромейска държава. Ако твоят Христос беше истински бог, би се съюзил с вас и би ви запазил непоробени, защото му служите и му се кланяте...“ Бих заповядал да го изгорят на слаб огън, ако не беше застъпничеството на Нравота...

Ханът ядовито поклати глава. Ръката му затрепера по-силно. Маламир, висок и слаб, с вълниста кестенява коса, продължаваше да слуша безмълвен. Широките му костеливи длани не се отделяха от дръжката на меча, опрян между коленете му. Персиан наблюдаваше с крайчеца на окото си и неговото преждевременно състарено смръщено лице, по което бяха избили нездрави червеникави петна. Сети се за мълвата, че отдавна скрита болест терзае слабото тяло на чичо му.

— Смятам, досетил си се вече — обърна се Омуртаг към внука си, — когато Тангра ме повика, а това сигурно скоро ще стане, на ханския престол ще седне чичо ти Маламир. Ти ще си неговата главна опора. Задачата му не ще бъде лека... Ще трябва безпощадно да продължи борбата за изкореняване на проклетата ромейска вяра, да пази границите, да държи протегнатата ръка към славяните. Грешим, като смесваме следовниците на кръста със славянската кръв... Безумието ни е причина тимочани и браничевци да побягнат при немците. Това не трябва да се повтаря. От съюза ни със славяните зависи да не станем един ден роби на ромеи и франки...

Дълго говори старият хан. Двамата мъже слушаха почитателно мъдрите му слова до късно през нощта.

* * *

През зимата на осемстотин тридесет и първа година тежка болест прикова на легло ювиги хан Омуртаг.

В началото на идната година той не беше вече между живите. Престола зае Маламир — шестнадесетият хан на българите, откак ордата на Аспаруха завладя земите около долния край на Истъра.

В деня на възкачването си новият хан приемаше приветствията на народа от обширния чардак на ханския чертог в Плиска. Маламир поздравяваше хората, окръжен от знатните люде на ханството. От дясната му страна стоеше побелял велможа със строги черти на лицето. Това бе кавхан Исбул, неизменно първият сановник на хана още от времето на Крум, превърнал се в символ на българската традиция, държавническа мъдрост и военни добродетели.

Отляво бе Персиан.

* * *

От този ден измина повече от година. Новият хан рядко се показваше на хората и оставяше военните и държавните дела главно в ръцете на кавхан Исбул, чийто първи помощник сега беше Персиан. Вниманието на Маламир бе насочено преди всичко към победоносното нашествие на чуждата вяра, което продължаваше безспир. Своя последен най-голям успех новото учение вече постигна в ханския чертог. Нравота открито премина към християнството. Всички разговори и увещания на Маламир се оказаха безполезни. Това сега бе най-голямата тревога на владетеля.

Предан на праотеческата вяра и традиции, готов да изпълни докрай бащиния си завет, Маламир не подбираше средства в борбата против Христовата вяра. Сега, след като тя бе прекрачила и в ханския дом, след дълго колебание и размисъл, владетелят реши да даде пример как се изкореняват отровните бурени, където и да са поникнали те...

Тези дни Персиан бе отишъл на продължителен лов из Хемските гори. Когато се завърна в Плиска, предадоха му, че ханът е пращал да

го търсят. Поръчал е веднага да отиде в двореца.

Маламир го прие сам. Беше мрачен, а очите му трескаво горяха.

— Слушай ме. Ти си ми най-близкият — рече ханът и сложи горещата си длан върху десницата на Персиан. — Мислих, говорих и с това се свърши. Сега пристъпвам към дела. Извиках те да ти го кажа, да ти съобщя решението си. Не бих искал да бъдеш изненадан. Вдругиден ще предам на смърт чичо ти Нравота.

Персиан понечи да продума, но сякаш някаква невидима сила бе отнела гласа му. Той мълчаливо сведе глава.

У дома си отказа вечерята и се усамоти в една от горните стаи. Тревожни мисли бушуваха в натезалата му глава. Той ненавиждаше от дълн душа тази нова и чужда религия, която омразната Византия присади в родината му. Всичко в него се бунтуваше и негодуваше против християнството, макар че не одобряваше крайностите в гонението на неговите последователи, които ги превръщаха в мъченици.

— Друг е пътят, друг... — мислеше си той. — В тази нова земя, познала много нашествия и разрухи, ние донесохме нови обичаи и закони, донесохме нов стремеж към съзидание и величие, различен от всичко, което проповядват гръко-византийците...

А ето, дойде нещо, което по-силно от всички оръжия се надигна против прадядовските добродетели. Тази нова вяра, която упорито се провираше навсякъде и тровеше душите на хората. От средите на бедните тя отдавна се беше прехвърлила и сред някои от знатните, оттам мина и в ханския дом... Ромеецът Кинам, пленен по времето на ювиги хан Крум... По-късно заради голямата му ученост бе оставен в аула като учител на Омуртаговите синове. Тук голямото завоевание на Кинам се казваше Нравота. Отстранен от престолонаследие загдето клонеше към християнството, той не само не се стресна, но сега прие открито християнско кръщение. Всички усилия да го отклонят останаха напразни. Нравота не само не бе се отрекъл, но навсякъде със слово убеждаваше другите в Христовата правда. Сега идеше претежният час на възмездието.

* * *

Шествието се движеше мрачно, почти без шум. Само колелата на талигата напред изскърцваха, когато позатъваха в лепкавата глинеста кал. От двете ѝ страни крачеха мълчаливо стражи с копия в ръце. В талигата стоеше прав блед едър мъж с широко чело, с тъмни коси и брада.

Водеха Нравота към смъртта.

В края на върволицата язدهа конници. До рижобрадия хан се поклащаше върху широкия гръб на коня мургавият Персиан. И никой не продумваше, защото бе и страшно, и тъжно. Броени мигове делеха ханския брат от смъртта.

На лобното място сред широка поляна вече очакваха осъдения. Палачът, разсъблечен до кръста, едър и без шапка, с бръсната глава и дълъг перчем, очакваше безучастно край дръвника, подпрял ръце на тежък двуостър меч.

Изведоха бледия Нравота. Обреченият се обърна към двамата стражи, които го бяха хванали здраво за лактите, и каза глухо:

— Пуснете ме. Към вечния живот сам ще ида.

Стражите се спогледаха, потърсиха с очи близкостоящия Маламир и другите сановници и го отпуснаха. Вдигнал глава, с отмерени крачки Нравота се отправи към дръвника. Очите му странно блестяха.

— Всички от тази вяра са луди, безумци... — мислеше Персиан, като го наблюдаваше.

Нравота огледа присъстващите, след това мълчаливо приклепна към дръвника, обърна се на изток и вдигна молитвено ръце. Устните му зашепнаха. След това се изправи с треперещи ръце и отново огледа окръжилите го.

— Прощавам ви, защото не знаете какво вършите — изрече пресипнало той. Приклепна с усилие и сложи глава на дръвника.

Стиснал до болка устни, Маламир гледаше изпод вежди. Палачът хвана меча и се обърна към него в очакване. Ханът понечи да вдигне ръка, но я отпусна и пристъпи крачка напред:

— Брате Нравоте — изрече глухо той, — отречи се от проклетото учение и ще те опростя. За последен път, казвам ти — върни се към вярата на праотците!

Нравота повдигна глава. Горчива усмивка разкриви лицето му.

— Има само една истинска вяра и с нея аз свършвам днес — заговори той глухо. — Тази вяра ще се разпространи и умножи по цялата българска земя, ако и да мислите вие, че ще я ограничите с моята смърт. Знакът на кръста ще бъде забит навсякъде, божи домове ще се въздигнат и свещенослужители чисти чисто ще служат на чистия бог. И жертви от хвала и изповедание ще се понесат на животворяща троица. А кумирите ви и скверните ви капища ще се сгромоляшат и ще се унищожат, като да не са били!

Огненият поглед на осъдения прониза очите на Маламира.

— Отречи се, отречи се ти от скверната вяра и поведи народа към истината. Само тъй ще спасиш злочестата си душа. Инак тежко ти! — извика пресипнало той.

Лицето на Маламир потъмня, той цял се разтрепера.

— Горко ти, отстъпнико, предателю! Върви тогава при твоя проклет бог!

Ръката на хана се вдигна повелително.

Нравота се олюля, подгъна колене и отново положи глава на дръвника. Палачът вдигна меч, отпусна го бавно към главата на нещастника, след това замахна и със страшна сила удари...

Маламир не гледаше вече нататък. С бързи, малко вдървени стъпки той отиваше към коня си. Персиан отблизо го следваше.

На връщане до ханския чертог не си размениха ни дума. Персиан беше виждал много кръв, в сражения бе участвувал и сам бе забивал оръжието си в телата на враговете. Не му беше за първи път да наблюдава и изпълнение на смъртно наказание. Но този път бе друго. Пред очите му обезглавиха обичния от детска възраст, добър и умничко Нравота. Непокколебимият фанатизъм на осъдения го бе разтърсил. Рой мисли тревожно се въртяха в главата на ханския племенник.

* * *

След погубването на Нравота Маламир стана още по-затворен и умислен. Единствено когато преследваше последователите на кръста и им налагаше жестоки наказания, той проявяваше жизненост и енергия.

Ханският чертог не се огласи от детски плач и в годините, през които Маламир седеше на престола. Нито една от жените му не го ощастливи с рожба. Ширнаха се приказки, че зла прокоба витае над самия владетел, че в него са скрити причините за безплодието на жените му. Защо ли Тангра го наказваше сурово, след като той с такава ревност бранеше неговата вяра? Мнозина вече мислеха за Персиан като за най-вероятния наследник на ханския престол.

Но самият Персиан не мислеше за това. Неговият ум по това време беше изцяло зает в търсене на истината за бога. Той умееше да разчита ромейското писмо, беседвал бе с мнозина от тези, които твърдяха, че са се домогнали до божествената истина. Във всички разговори и прения той влизаше с едно само желание — да отстои правотата на прабългарската вяра, да отхвърли, да изобличи жестоко чуждата проповед. Но и той, решеният на всичко следовник на прадедите, се чувствуваше в някои мигове малко несигурен, малко уплашен.

Силна беше вярата в Тангра, и покоряваща. Богът на българите бе справедлив и могъщ, той обичаше смелите и правдивите, а ненавиждаше лъжците, подлеците, страхливците. Тангра бе духовният символ на праотеческата традиция за почит и благоволение пред прадедите и техните завети. Но Тангра не беше жесток и кръвожаден. Нему се принасяха в жертва и дар първите плодове и най-хубавите цветя. Само в редки случаи жертвениците му се обагряха с кръвта на кучета и коне, а съвсем рядко, като израз на особена възхвала и благодарност, се принасяха и хора. Тангра бе честен, той не хитруваше и не се преструваше, не изискваше неизпълнимото от верующите... Затова го обичаше и почиташе Персиан. Но все пак... Все пак... Имаше нещо, имаше наистина някаква отровна съблазън във вярата на Византия, нещо висше, което стоеше извън представата за справедливост на обикновения смъртен. Това бе новата идея за всеопрощението и братството, това бе повелята за помощ към слабия... Но бе ли това вярно и осъществимо? И не беше ли празна залъгалка, сама грозна и подла лъжа? Нима ромеите спазваха тези повеления? А щом те не ги спазват, каква е изобщо стойността на Христовото учение? Тази съблазън трябваше да се стъпче, да се изтрие и премахне без остатък. Но не чрез преследване и жестокост — мислеше Персиан. — Това не би помогнало с нищо. Вече векове

преследват християнството, а то настъпва неудържимо. Нужно бе и по друг начин да се води борбата за изкореняване на отровната зараза.

По това време дойдоха вести, че в нарушение на тридесетгодишния мирен договор, сключен от Омуртаг, ромейски отряди на няколко пъти са преминавали югоизточната граница на ханството, избили и отвели в робство много българи. Веднага щом гончиите донесоха вестта, в чертога бяха повикани Персиан и кавхан Исбул.

Двамата влязоха в голямата тронна зала, свалиха островърхите си кожени шапки и ги взеха под мишница. В дъното, на позлатения трон, седеше Маламир. От двете страни на залата по протежение на колоните стояха в успоредни редици на равни разстояния неподвижни стражи.

Кавханът и Персиан се поклониха, а Маламир се изправи и те се сепнаха от неговата бледост. Кичури рижа коса се бяха сплели на челото му, влажно от нездрава пот. Той ги погледа известно време мълчаливо. Неочаквано влага лъсна в очите му.

— Знаете защо сте тук — изрече тихо Маламир. — Хубаво е, че повод ни дават те самите, те, които неспирно подклаждат размирици в ханството. Ти, Персиане, ще водиш средината, а ти — обърна се ханът към кавхана — ще предвождаш дясното крило. Персиан да определи кой да застане начело на лявото крило. Вдругиден сутринта — към Овеч^[3]! Две нощи може би няма да спите, но искам да ви видя с тридесет хиляди копия отбрана рат. Разпращайте бързо вестоносци. Всеки боил и багаин — с най-добрите си люде!...

Маламир си пое дъх, сякаш уморен от бързия говор, взря изпитателен поглед в лицата им.

— Вървете! — кратко добави той.

Старият Исбул и младият Персиан не продумаха и думица. Всичко в заповедта на владетеля бе ясно. Те се поклониха с ръце на гърдите, обърнаха се и с твърди стъпки напуснаха залата. Навън по ханска повеля вече тревожно ечаха тръби и рогове.

След броени мигове подковани конски копита огласиха с препускащи стъпки уличките и стъгдите на Плиска. През портите в луд бяг запрелитаха гончии в разни посоки.

* * *

Войската на българите пресрещна ромеите в околностите на Пловдив и в няколко последователни сражения ги разби и прогони. По ханска повеля голяма част от войската трябваше да се прибере. И тръгнаха бойците отново на север...

Победоносната войска преминаваше сред оглушителен гръм от стотици мечове, които удряха връз щитовете, и виковете на хиляди гърла:

— Тангра! Тангра!

Маламир причака пълководците на стъпалата на чертога си. Персиан го зърна още отдалеч и сърцето му се сви. Още повече бе отслабнал и посърнал ханът. Когато подви крак пред него, Маламир го хвана и го изправи. Трескавите му очи срещнаха погледа на Персиана. Чичо и племенник се прегърнаха пред полудялото от възторг множество. Персиан почувствува как гърдите на чичо му се вълнуваха сякаш от съдржани глухи ридания.

Маламир отпусна прегръдката си, без да откъсва питащи очи от зора на Персиан.

— Не постъпихме несправедливо с Нравота, нали? — изрече той задавен. — Ето Тангра ни подари победа. Сразихме коварните ромейци и проклетата им вяра... Бог вижда на чия страна е правото...

— Бог вижда, да — изрече твърдо Персиан. Но и нему в тоя миг сякаш буца бе заседнала на гърлото. Той стисна здраво ръцете на чичо си. Към тях се приближи Исбул. Ханът и старият кавхан се поклониха един другиму.

Тържествено затръбиха тръби. Войскари в две редици се отправиха към хана с чували и дисаги, натъпкани с оръжие, дрехи, златици. Натрупаха се боили и военачалници да видят с очите си донесената плячка... А след това знатните се отправиха към двореца на угощение. Навън за народа устройха дълги трапези. Начена се веселба, извиха се хора и игри.

В чест на победата ханът разпороди на Исбул в следващите седмици да събере най-добрите майстори от престолнината и от другите селища. Започна строежът на нов голям водопровод в Плиска.

* * *

Неизцеримата болест продължаваше да ломи Маламира. Напусто останаха грижите на знахарите, които се надпреварваха да го лекуват с билки, с баене и заклинания. Сънят окончателно напусна болния. Нощем той не даваше да гасят свещите и масленичетата в горницата му. Спеше отделен от жените си, с меч под дохътора. На няколко пъти разправяха, че го чували да си говори и крещи в стаята си.

През пролетта на осемстотин тридесет и седма година, в една влажна и ветровита вечер на хана му прилоша. Той се хвана с две ръце за гърдите:

— Не мога да дишам, ще умра... Ох, души ме, души ме... Изнесете ме вън... На вятъра...

Изнесоха Маламир на чардака и го положиха на застлан с кожи миндер. Болният дишаше учестено и на пресекулки. Неспokoйният му поглед се местеше по лицата, както го заобикаляха. Ръката му едва-едва се вдигна и направи знак на предания дворцов служител — багаина Чалан:

— Повикайте тук кавхана и великите боили... Доведете Персиан. Веднага...

Когато повиканите пристигнаха, Маламир им направи знак да дойдат по-близо до него.

— Нямам сили да говоря много — едва чуто отрониха устните му. — Ще кажа само накратко волята си... С деца не ме дари Тангра... Скоро той ще ме съди според делата ми... След като небесният баща ме прибере, в ханския аул да влезе Персиан, синът на Звиница... А теб, Исбуле, мъдри сановниче, наш учител и баща, моля да служиш на Персиана и го напътствуващ със съветите си така, както беше при дядо ми ювиги хан Крума, при баща ми Омуртаг и при мен...

Персиан коленичи с шлем в ръката и целуна десницата на Маламира. Очите му се напълниха със сълзи, но той се мъчеше да се съдържа. До него коленичиха старият кавхан и всички останали.

Когато навън тръбите зовяха за втора стража, Маламир — ханът на българите, беше мъртъв.

* * *

На престола застана ювиги хан Персиан. Този, комуто съдбата беше отредила да бъде последният български владетел преди тържеството на кръста. Но той не знаеше това. Беше изпълнен едновременно с желание и воля да отстои свещения завет на прадедите и да събере всички родствени славяни на юг и на запад в една българска държава. Погледът на новия хан бе обърнат към славяните, тези, които съставляваха мнозинството в държавата, без които България не би съществувала.

Новият хан пое управлението в размирно време. По природа той не беше войнолюбец. Искаше му се подобно на дядо си Омуртаг да се отдаде на градивна дейност, но събитията, които се разиграваха в пределите на българската земя и край нейните граници, определиха друг път за новия владетел. Три вери си оспорваха първенството в държавата на българите — старата българска вяра, вярата на славяните и Христовата вяра, която непрестанно печелеше нови поддръжници. Верските различия разединяваха народа, заплашваха да отслабят силата на ханството. Неспокойно беше и вън от България. В съседна Византия все повече се вълнуваха покорените славяни. Мнозина от техните предводители нескрито отправяха взор за подкрепа към българската държава, обединила голям брой техни съплеменници. Отново зачестиха ромейски набези по границата.

В един пролетен ден на лето осемстотин тридесет и осмо известиха на Персиана, че е дошло голямо пратеничество на долноземските славяни.

— Въведете ги в голямата тронна зала — разпореди се владетелят. Оправи косата си пред сребърното огледало, препаса меча и наметна плащаницата си.

Когато владетелят влезе в залата, струпаните там люде коленичиха върху плочите. Той им направи знак да се изправят и се настани на трона.

— Говорете, долноземци!

Пратениците се изправиха, като го гледаха зачудени. Ханът говореше чисто по славянски, на техния роден език. Най-старият от тях се поклони дълбоко:

— Велики хане, ние, славяните от южните земи, само бяхме слушали за вашето господарство. Сега вече сме щастливи, че го видяхме с очите си. Дошли сме тук от неволя, с молба за помощ. Елате, спасете ни от ромееца — грабител и подтисник... Искаме да станем едно с вас. Искаме ти да си ни господар.

Персиан огледа поред двадесетимата славянски князе и старейци. Върху кожусите на двамина от тях, закачени на верижки, висяха кръстове. Персиан ги посочи с очи:

— И вие ли плачете от ромееца? А сте закачили кръстния знак на вратовете си... Вървете си при ромеите, щом сте от тяхната вяра!

В очите на стария княз блесна уплаха.

— Господарю, християни са неколцина от нас. Но и те са против ромеите, защото патят от тях наравно с всички.

Единият от християните се обади.

— Велики хане, ромеите на думи са най-добрите чедра Христови, но само на думи. Малцина от тях изпълняват повелите на Христовата вяра. Те са по-жестоки и алчни от диви зверове. Грабят простите люде, за да живеят пребогато и охолно... Затуй и ние сме срещу тях и сме готови да станем смирени ваши поданици.

Персиан слушаше напрегнато. Да, това беше положението в Хемските земи в тези години. Славяните се надигаха против ромейската власт от юг и югозапад. Едничката опора те виждаха в българската държава. В държавата, която от Омуртаг насам се държеше също враждебно с тях, преследваше ги, не им се доверяваше... Защото все повече и повече славяни преминаваха към вярата на разпнатия бог. И то защо... Не беше ли главно затуй, защото навред славяните се чувствуваха подтиснати и зависими, а в новата вяра виждаха закрилник и съюзник?... Не беше ли най-правилно на всички славяни, които говореха езика на мизийските племена, да се окаже помощ, да се протегне ръка? Не беше ли това единственият път, за да има на тази земя многочислена и силна българска държава...

Ханът вдигна глава.

— Ние, българите, трябва да бъдем едно с вас, така, както го каза и вашият княз — изрече той. — Това е едничкият път, който ще ни спаси от ромейското господство. За да бъдем и си останем достойни и свободни люде, а не роби, които да гребат в ромейските триреми^[4], да превиват гръб след ралото за ромейските династи^[5], да строят пътища и

крепости за ромейската сила и слава или да служат за развлечение на тълпите от Константинополския хиподром, ние трябва завинаги да се обединим и всички различия да изчезнат помежду ни. Вие, славяните, сте повече, но ние сме гръбнакът на ханството, негови строители и първи бойци. Както отделните пръсти на човешката ръка са слаби всеки за себе си, така и ние не ще бъдем силни, ако сме разделени. Но свити в юмрук, единни против могъщия неприятел, ние сме страшна сила. Само тогава ще отстоим на ромейската мощ и на ромейското коварство. А... за новата вяра, знайте, против нея съм аз. Но няма да преследвам никого заради вярата му. Искам заблудените сами да осъзнаят колко е лъжливо учението на ромеите и докъде ще ни доведе то... Вие не знаете какво става сега в самата Византия. Християните там се избиват заради спора си да почитат или не иконите... Императорът Теофил затваря манастирите, а свещеници и монаси сипят проклетия върху му. Но затова, друг път...

Ханът се спря и помисли за миг.

— Хубаво, че дойдохте — завърши той. — Ще дойде време всички славяни да видят какво е била за тях държавата на българите...

Владетелят направи знак на един от стоящите наблизо боили:

— Настанете ги в удобен дом и да им се дава всичко необходимо. Когато потрябва, ще ги повикам — рече му той нарочно по славянски, за да го разберат пратениците. Славяните се отдалечиха с дълбоки поклони.

* * *

Два месеца по-късно, в средата на юни, войската на българите, предвождана от Персиан и Исбул, тръгна против Византия. И колкото по на юг навлизаше, толкова по-голяма ставаше българската рат от прииждащите славяни. Най-многочислени бяха дружините, които се присъединиха към нея в земята на смоляните.

Българите пометоха съпротивата на преданите византийски отряди. Навсякъде славянското население ги посрещаше като освободители. Край крепостта Филипи^[6] ромеите се опитаха да окажат по-сериозна съпротива.

— Кавхане, ти ще водиш дясното крило, аз — лявото, в средината да води князът Мирослав! — разпореди Персиан. Пълководците прищпориха конете си към построената войска. Миг по-късно високо се вдигнаха копията с конските опашки, хиляди острия блеснаха над воинското множество. Гръмко „Тангра!“ раздра въздуха.

Ханът препусна с коня си към дясното крило. Бойците въртяха оръжие и нестихващо го приветствуваха. Внезапно Персиан закова коня си, измъкна меч и го развъртя над главата си.

— Бойци! — извика той гръмогласно. — Очите на прадедите днес са отправени към нас. Ромеите потъпкаха договорите и навлизат в нашите предели, опленяват земите на долноземските славяни, измъчват нашите братя. Отдайте заслужено възмездие на коварния враг. Бийте го както по времето на славния Крум!

Многогласен вик гръмна в отговор. Персиан смушка коня си и продължи към дясното крило. Там го посрещнаха боилите Умар и Анеч.

Проечаха високо повели на български и славянски. Конната лавина се раздвижи и се спусна в три отделни ръкава с неудържима сила. Пълководци и бойци с върховно усилие препускаха да настигнат и оградят Персиан, който летеше на врания си кон.

Над ромейските редици грееха златовезани хоругви с образите на Христос, Богородица и светците. А най-високо над тях се извисяваше пряпорец, увенчан с позлатен кръст. Персиан отправи замъглен взор към него. Кръстът! Омразният символ, който разделяше неговия народ и сееше неверие и съмнение в старите обичаи и държавния ред, завещани от дедите! Кръстът, заради който трябваше да изгуби живота си чичо му Нравота!... Очите на хана се наляха с кръв. Той развъртя меча си, див вик се изтръгна от гърдите му. Персиан летеше към ромейската рат, която го очакваше с наведени копия. Стената от ромеите нарасна на триста крачки пред него, когато първите бойци го догониха и оградиха. С неудържима сила българската стихия удари враговете. Вълна след вълна прииждаха шеметно и громаха бойния строй на неприятеля.

— Без милост! Бий! — ревяха багатурите. И „Тангра! Тангра!“ — ехтеше навред.

Смачкани хоругви с образи на светци се търкаляха под копитата на конете. И трупове на грозно разсечени хора и агонизиращи коне...

Ромеите не издържаха и обърнаха конете си. Оцелелите бягаха тъй бързо, че беше трудно да се догонят.

Войската на Персиана и Исбула завладя Серското поле.

* * *

Ханът заповяда на новата граница да се постави голям каменен надпис: „Ако някой търси истината, бог вижда, и ако някой лъже, бог вижда. Българите направиха на християните много добрини и християните ги забравиха, но бог вижда.“

Персиан остави силна войска да пази освободените земи. Но преди да поеме с останалите войски на север, към Плиска, той пожела победоносните бойци да преминат тържествено покрай него. Окръжен от велики и мали боили и славянски князе и първенци, владетелят поздравяваше победителите. Преминаваха изпитаните конни полкове на непобедимата българска рат, идеха пешите славянски дружини, предвождани от конници — князе и жупани. Бойците приветствуваха владетеля с цялото си сърце. Зададе се многочислена пеша дружина от русокоси и рижобради момци. В челото ѝ и покрай воинския строй пришпорваха конете си предводителите. Когато приближиха, ханът трепна и пребледня. Мнозина носеха бронзови или дървени кръстове на гърдите си. При все това един от конниците издигаше копие с конска опашка.

Ханът направи знак. Препуснаха ездачи с вдигнати ръце и спряха войниците:

— Стойте!

Персиан излезе напред.

— Отговаряйте кои сте и какви сте! — обърна се той гневно към предводителите им.

— От Велбъждската област сме ние, велики хане, в околните планини са поселищата на нашите люде — отвърна князът-предводител, като гледаше в лицето хана със сините си очи.

Персиан кимна с глава.

— От Велбъждско^[7], така ли? — изрече той. После ти изгледа смръщен.

— А какви сте и кои сте?

— Как какви?... Твои люде, ратници — отвърна глухо князът.

— Чувате ли ме? — гръмко извика Персиан на бойците. — Какви сте вие, по род какви сте?

Мълчанието се замени с едва сдържан ропот.

— Отговаряй! — кресна Персиан.

— Българи, българи сме ние, велики хане — отвърнаха в хор бойците от дружината.

Сега беше ред на владетеля да се смълчи. Той огледа мъжете от многобройното си окръжение и прехапа устни. До него се приближи с коня си Исбул.

— За тези има мълва, че са от някогашния многоплеменен народ на траките. Славяните са ги покорили отдавна и са им дали езика си — издума кавханът, като сочеше бойците с очи.

Персиан се смълча за миг. Значи тъй, вече всички, славяни и пославянчени траки, и всички, които населяват земята българска, се смятат за българи!

Ханът махна с ръка и възви коня си. Боилите повториха неговия знак и дружината продължи пътя си. „И Христовите последователи, и те се смятат за българи! И против ромееца с оръжие излизат...“ — продължаваше да разсъждава Персиан... Това вече бе ново... Създаваше се нова сплав, нов български народ. Идеше ново време, с нови обичаи и убеждения... Може би те щяха да сплотят в бъдеще народът български...

Конните и пешите дружини преминаваха покрай своя хан. Вдигнали оръжия и пестници, бойците го приветствуваха...

Четиринадесет лета изминаха до края на Персиановото царуване. През тези години той води няколко войни, но и дълго преживя в мир. Неговото величаво дело беше обединяването на голямата част родствени славяни от юг и запад. С това остави името си в историята последният езически владетел на българите, последният воин на Тангра.

Идеше часът на неговия приемник, който с новата вяра щеше да поведе българите към ново могъщество, но и към нови тежки изпитания...

---

[1] *Кавхан* — пръв сановник и непосредствен помощник на хана.

[2] *Таркани* — военачалник на отделна провинция. ↑

[3] *Овеч* — дн. Провадия. ↑

[4] *Трирема* — кораб с платна и гребци. ↑

[5] *Динат* — едър земевладелец във Византия. ↑

[6] *Филипи* — крепост в Южна Тракия, намирала се е между Драма и Кавала. ↑

[7] *Велбъждско* — Кюстендилско. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.